

Esetleg gondolkodhatunk-e abban, egy színjátszó előadás létrehozásakor, hogy mi a szerepe a nézőnek az előadás kapcsán? Mondani akarunk neki valami? Esetleg szembesíteni akarjuk őket valamivel? Vagy kérdezni akarunk tőlük? Esetleg bevonni őket valamilyen módon? Az ezekre a kérdésekre adott válaszok bizonyára kihatnak az előadás formai elemeire is. De kinek a dolga dönteni ezekben?

Magyarországon nagyszerűen gazdag, élénk színjátszó élet van, és ez azoknak a fantasztikus pedagógus-alkotóknak köszönhető, akik nagy áldozatokat hoznak annak érdekében, hogy a csoportok működjenek. Az előző bekezdésekben feltett kérdések nem kritikát fogalmaznak meg, hanem inkább kreatív lehetőségeket kínálnak arra, hogy kísérletezzünk azzal, hogy mennyit és mit bízhatunk egy színjátszó csoportra. Illetve hogyan segíthetjük elő azt, hogy minél nagyobb felelősséget tudjanak vállalni azokért az alkotásokért, amiben vásárra viszik a bőrüket?

✱

A kiskondás

magyar népmese alapján írta: Fodor Mihály

2009. október 25-én ment el. 10 éve nincs velünk Fodor Mihály, aki közel három évtizeden át a legjobb gyermekszínjátszó rendezőink egyike volt (talán nem kéne félnünk a felsőfoktól...). Az biztos, hogy munkásságának jelentősége egyedülálló: egyesületünk elnökségének tagja, Mezei Éva-díjas, a Csokonai-díjjal kitüntetett bagi Fapihe gyermekszínjátszó csoport vezetője. Tanító, rendező, iskolaigazgató... 55 éves volt. Rá emlékezünk egyik darabjának szöveggöngyével.

✱

Alsó tagozatos tanítványaimnak írtam ezt a szöveget népmeséből. Ügyeltem arra, hogy a prózában meglévő érdekes nyelvi fordulatok és szép képek belekerüljenek a verses mesébe. Szülőföldemről, Hajdúdorogról örökölt szavakat is beleloptam a mesébe, örülök, hogy tanítványaim pontosan értették a szöveget.

A játék egyik lényegi sajátossága, hogy a történet egy részét megjelenítik a szereplők, más részét pedig kénytelenek voltunk a narrátorra bízni. Pontosabban: narrátorokra. A játékban azonban a narrátor és játszó szerepe nem válhat külön. Legyen a narrátor is „szerepben”. Vagy helyzetben.

Szükséges, hogy lendületes, erős tempójú legyen az előadás. Azt a trükköt alkalmaztuk, hogy már az elejét olyan lendülettel indítottuk, mintha valaminek a közepén járnánk. Olyan hangszereket használtunk, amelyeket gyermekek könnyedén meg tudnak szólaltatni. Ezek a hangszerek néha csak effekteket szolgáltattak. Emellett igyekeztünk hangerőben harsánynak mutatkozni, és színészi gesztusokban szélsőséges, néha túlzó módon játszani.

Mivel kevesen voltunk, nem engedhettük meg magunknak, hogy legyenek állandó szerepek. Egyedül a Kiskondást játszó gyerek válhatott ki a játszókból. A többiek váltogatták a szerepüket: meséltek, megjelenítettek a helyszínt, szerepet játszottak.

Üres tér. Jobbról gyerekek jönnek mulatozva, táncolva. Furulya, dob, kereplő, cintányér. A mulatozás ricsajja fájul, beszáguldozzák az egész teret. Hirtelen megállnak. Kezdődik a történet

BÁLINT A régi szorgos világban
volt egy falu a pusztában.

Hangszerek rövid futama. Kép: középen áll a lány, jobbról és balról egy-egy fiú térdel, fogják anyjuk kezét, mögöttük a többi játszó

MIND Élt ott egy szép özvegyasszony,
(rövid furulyafutam)

MIND jóra való dolgos asszony. (Kereplő, dob, futkosás, nagy dudálgatással berohan Kiskondás, leheveredik középre)

MIND Volt annak egy kópé fia

BÁLINT rissz-rossz gyerek,

MIND kócdalia,

TOMI haszna semmi: heverésző,

BÁLINT (az eget bámulgató kondás fejéhez térdel)
felhőt néző
csillagleső. (Furulyatrilla, gyerekek égnék
emelt karral pörögnek)

MIND Felhőt néző csillagleső.

TOMI Szánták pedig jó kondásnak,
karikás ostoros pajtásnak:

- MÁTÉ majd ha felnőtt, ember legyen,
ne kongjon kamarája üresen,
- Bálint és DÁVID *(karjánál fogva fölrántják a földről kiskondást, tenyerébe csapnak)* két tenyere kérgesedjen,
gyereket, asszonyt etessen.
- TOMI A jó remény mind összedült, *(megragadja Kiskondás vállát, és a többiek felé pörgeti, akik továbbpörgetik)* ez a kölkök elpenderült:
- MIND az élő rögöt csak rugdosta,
- BÁLINT *(Pörgetés ellenkező irányba)* a kondát farkasokra hagyta,
(Kiskondás négykézláb, Dávid a hátára pattan)
- DÁVID bármibe fogták, csakhamar elrontott mindent,
meglett a baj.
- MIND Úgy hívták hát: tedd le, ne rontsd! *(Kiskondás csúfolódva megfújja dudáját)*
- NÓRA Nem is hívták, ne legyen gond.
- DÁVID *(A csoporttól elszakadva, baloldalon)*
Hanem egyszer messzi tájra,
valami királylányos várból *(Két játzó vágat mélyből előre: Máté és Bálint)*
hírnök jött sebes lovon.
Hogy milyen volt, nem sorolom.
- MÁTÉ *(Átöleli Dávid vállát)* Elég annyi: hangja érces,
(Kiskondás a karok mögül bámulgat előre)
zengő, tiszta, mégis *(Nagyon nyalogatja a száját)*
lépes.
- DÁVID *(Magasra tartja Bálint kezét)* Így szólott a csődületnek:
- BÁLINT *(Színpadközépre haladva)*
„Mind kik férfinak születtek,
jöjjenek bújócskás próbára
hatalmas királyunk várába. *(Fiúk hújjognak, ugrálnak)*
- MÁTÉ *(Fut feléjük és éktelenül veri a dobot. Amikor megáll, összekarolnak a fiúk, Máté közepén)*
Nemes, vagy pór egyre megy,
rangot nem néz királyi kegy,
hanem csak erőt, ész, furfangot,
tehát azt, mit isten adott.
- BÁLINT *(Kisúg)* Ha adott.
- MÁTÉ *(A fiúk összebújnak, Kiskondás titkot sejt, próbál közéjük férközni)* Mert ki úgy el tudna bújni,
mint a kámfor, elillanni,
- BÁLINT nem leli sehol a királylány,
MÁTÉ hiába perdül hármat a sarkán:
- MIND annak biz' csillaga feldertül,
elnyeri őt hitesül. *(Nagy hújjogás, öröm)*
S hogy legyen mit rakni a tebbe,
darabka földet is kap helybe.
- NÓRA *(Színpad szélén ücsörögve)* Ám akit nem óv szerencse,
karóba húzzák aznap este.
(Nagy a csalódás, arrébb kullognak a fiúk, csak a Kiskondás áll megbűvölten)
No erre eloldalog a nép rendre,
egynek foga se fülük ama estre.
Csak a kiskondás állt ott,
mint aki furcsát látott.
Száját nyitotta, meg csukta, *(közben a fiúk a háttérben feltartott karral házat alakítanak ki)*
mozgott a pelyhes ádámcsutka.
Állát, combját, fejét vakarta,
látszott, a hír dolgozik rajta. *(Odamegy a házhoz, megáll a kapuban, mint anya)*
- KISKONDÁS Édesanyám! Egy életem, egy halálom,
biz én ezt most kipróbálom! *(A ház ajtajához szalad)*
Isanyám! Süssön pogácsát!
Rakja meg a tarisznyácskát! *(Ház mögé fut, onnan bújik újra elő)*
Elmegyek hunyni a lányhoz,
mindent látó rózsaszálhoz.
Mert ha úgy el tudnék bújni,
mint a kámfor, elillanni,
nem leli sehol a királylány,
hiába perdül hármat a sarkán,
rozsdás csillagom fényesül,
elnyerem őt hitesül. *(Nagyot fúj a dudájába)*
- ANYA Maradj veszteg, jó a dolgod,
örülj, míg kötényem fogod!
Nem való az nagy próbára,
aki a kicsit se próbálta.
A sutba takarodj, máris,
legyen szerény az imád is.
Messze gurulj minden vágtyól,
ha nem a hajnal lök ki az ágyból,
ha csipádra kongat a dél,
örülj, hogy jut pucérkenyér.
- KISKONDÁS Puszta kenyér már nem is kell.
Rám dült a világ, menni kell.
Lemorzoltam az életem.
Elpengtem, kész, mély verem. *(Eldől hátra, a fiúk elkapják. Egy pillanat múlva lelkesen felpattan, szalad az anyjához, eléje térdel.)*
De jóanyám! Sugárt leltem!
Engedj azon felkecmeregнем!
Áldásod add meg legalább:
csókold meg fiad homlokát.
- ANYA *(megszánja, megsimogatja a fejét)*
Jól van, eredj, ha lázas vagy,
adja Isten, hogy ne lankadj.
Szeretlek, hisz anyád vagyok.

Hozz rözsét, tüzet rakok:
lesz hamuban sült pogácsa,
kulacs víz, kenyér, kolbászka.

MIND *(a fiúk magasan összetartott kézzel kört alkotnak, elindul a menet, Kiskondás ezt a kört próbálja végigjárni, de nem tudja)* Csetlik, botlik a kiskondás,
szántáson, vetésen tarlón át.
Jobbra dőlt, balra dőlt, azt hitte,
elhagyja ereje örökre.

BÁLINT *(felbomlik a kör, a fiúk kutat formáznak, Dávid és Nóra – mint galambok, szárnyasra igazítják a tenyerüket)*

Ahogy éhesen
dünnyögött magában,
rálelt egy kútra a határban.
Pár-galamb ült a vályúban
szomjasan, félig ájultan.

TOMI A kiskondás ekkor elkapta,
mindkettőt melléhez markolta.

KISKONDÁS *(megragadja a galambot játszó gyerekek kezeit, többiek szétrebbennek, hangszerek rikoltoznak)*

Fanyársra húzlak
titeket,
degeszre tömöm a belemet.
Királylány, nem kell a kenyered,
s a karót is másnak hegyezzed!
Fehér tollatok lekapom,
gyöngé húsotok felfalom.

MÁTÉ Ekkor szólott a pár-galamb,
piros szemű fehér galamb:

PÁR-GALAMB Ne egyél meg te kiskondás,
lehet tán igaz a szólás,
jó tett helyében jót várj,
elhagyott erőnk, szomjazunk,
itass meg, mindjárt elhalunk.

KISKONDÁS *(Kiskondás megsajnálja őket, lemondóan belefúj a dudájába)*

A fene belétek, hát legyen.
Úgy rítok, nem vesz bé a begyem.
Itt a veder csurig tele,
dugjátok csőrötök bele,
de azután huss, míg eszem renyhe!
Bendőmből nem juttok a mennybe.

BÁLINT A két lélek felfrissült, elszállt,
röptükben leverték két sugárt,
ott zizgett mindkettő fényesen,
míg ivott a kiskondás édesen.

MIND *(Összefogódnak vonatosan, dupla sorban, kéz a vállon, a sort Nóri zárja. Fiúk derekát fogja, utánuk egyedül kiskondás. Mennek, nehezen, egyre nehezebben körben)*

Hol van már a szép jövő,
királylány, küzdés, esküvő!
Hol van végre egy jó falás,
szántás vetés aratás...

MÁTÉ *(Még mindig bandukolnak, de már nagyon fáradtak)*

Megy a kondás a pusztában,
láncos kutya a gyomrában.

NÓRA Vissza már hosszú az út,
anyja köténye, friss kenyér, sut. *(Szétrebbennek, hangszeres ricsaj)*

BÁLINT Egy sánta róka dőcögött,
dülök mentén, bokrok között. *(Tomi biceg – mint róka. Nagyon kiszolgáltatott)*

KISKONDÁS Ezt a prémest most elkapom,
nyársra húzom, felfalom!
(Elkapja, földre rántja)

BÁLINT – Szólt, loholt, elérte farkát,
az meg összekulcsolta a mancsát –

RÓKA Ne egyél meg te kiskondás!
Hagyd meg az életem,
elfogyott otthon az élelem.
Kisfiam vár rám a lukban,
ezt a csontot neki túrtam.
Béna vagyok, ennyire telik,
eljátszik véle estelig.

KISKONDÁS *(megsajnálja, dudál)*
Szánlak. A jó szívem visz a sírba.
Nem bánom, iszkolj be a lukba. *(Valóban beiszkol a többiek által alkotott alagútba)*
Én pedig vándorlok tovább,
hátha találok vacsorát.

MIND *(újra vándorlás)* Hej, huncut dolog az éhség,
követi az embert,
a kiskondás bánta már,
hogy útra kelt.
De már mindegy,
csak előre haladt,
ha föld az éggel
össze is akad.

DÁVID *(hasra fekszenek, az a tó)*
Jártában messziről meglát egy tavat,
odafut, hátha foghatna halat.

TOMI Lemegy a partjára, a víz széliben
kishal vergődik a sekélyben.
Odakap, megvan, felveszi. *(Kiskondás kiemeli Danit, ő a hal)*
Az meg azt mondja neki:

HAL Ne egyél meg te kiskondás
jó tett helyében jót várj,
megszolgálhatom még a jóságodat,
add vissza a szabadságomat!

BÁLINT Nézte a kiskondás, csak nézte,
igen szép volt a pénze.
Magsajnálta hát, s visszatette,
(Kiskondás dudál)
szelíden a vízbe tette.

MIND *(Félkörben a színpadon. Mint fabábút, adják át egymásnak Kiskondást oda és vissza)*
Hej, huncut dolog az éhség,
követi az embert,
a kiskondás bánta már,
hogy útra kelt.
De már mindegy,
csak előre haladt,
ha föld az éggel
össze is akadt.

BÁLINT No már igazán azt hitte,
belepusztul az éhségbe,
de beletörődött a sorsába,
vitte még valahogy a lába.

DÁVID *(Várat rögtönöznek, a kapuban Máté ezüstpapírból készített koronában. Ő a király)*
Nemsokára mégis elért a várba.
A kapuban ott állt a király.
Köszönt a kiskondás,
ahogy a királynak kijár.

KIRÁLY Hát te mit keresel erre,
hol leszállni a madár se merne?

KISKONDÁS Hunyni jöttem a királylányhoz.
Remélem szemre való,
ne legyen utam hiábavaló.

KIRÁLY Jól van, fiam, jól van,
hiszen szemre való valóban,
elviheted örökbe,
de álld ki a próbát előtte.
Kilencvenkilenc fej karóba húzva,
ne te légy a századik,
fordulj, szaladj a házig!

KISKONDÁS No, ha már itt vagyok,
halálom se bánom,
én a bújást kipróbálom,
ne ijesszen, nem szakadt
belém a madzag!
Adjon már enni,
hogy jóllakjak!

KIRÁLY Gyere, tömd tele magad,
holnap úgy is karóba huzatlak!

DANI A kiskondás alaposan jóllakott,
lefeküdt, de nem sokat alhatott,
mert bekiabált a király.

KIRÁLY Bújj már el, míg alszik a lány!
Ne vesződj öltözéssel sokat,
kapd fel a bocskorodat,
illanj valamerre,
mielőtt felkelne!

DANI Kászalódik a kiskondás,
rosszul esik neki a nógatas.
Nézegeti a falon a képeket,
hallja, hogy az ablakon zörgetnek.
Hát mi volt ott?
Látta a pár-galambot.

PÁR-GALAMB A jó szívedért érted jöttünk.
Gyere gyorsan, mi elrejtünk,
hol nem talál rád a királylány,
hiába perdül a sarkán.
S uzsgyi, sebesen, mint a szél
repültek a nap mögé. *(Játszók feltartott karokkal a színpad mélyén napot alakítanak, oda viszik kiskondást)*

BÁLINT Míg eltakarták az aranyugarak,
a királykisasszony is felébredt azalatt. *(Nóri, jön, fején ezüstkورونا, s teszi, amit a narrátor mond)*
Lement a kertbe,
rózsáit nézegette,
s ahogy meglátta a legszebbet,
letépte, s perdült a sarkán
egyet.

KIRÁLYLÁNY Gyere elő te kiskondás!
Ott vagy a nap háta megett!

KISKONDÁS Ipiapacs megvagyok,
most egy napot itt hagyok,
nem takart el a sugara!
No, lássuk mi a vacsora! *(Alvás)*

BÁLINT Megvirradt a másnap,
hallja, hogy megint kaparásznak.
A sánta róka ágaskodott,
ablak előtt kutáskodott.

RÓKA Jó tett helyében jót várj,
elrejtelek a föld mélyibe,
tölgyfagyókerek végibe.
Ott nem talál rád senki.

KISKONDÁS Jöhetsz királylány perdülgetni! *(A fiúk földhalmot alakítanak, az alatt van Kiskondás)*

DÁVID Mire eltakarták a rögök,
a királylány is felöltözött.
Lement a kertbe,
rózsáit nézegette,
s ahogy a legszebbet meglátta,
letépte, perdült a sarkán egyet.

KIRÁLYLÁNY Hiába kuporogsz gyökerek legalján,
látlak, kiskondás bújj elő!
No, mozdulj már! Egy-kettő!

KISKONDÁS Egy, kettő, három,
látom, mégsem leszel a párom.
Bizony lebögtünk róka koma!
Megnézem milyen a királyi sonka.

BÁLINT Harmadszor a kishal vitte le a tóba,
hínárok közé.
A habok se tudtak róla.
A királylány újfent megjelent,
s a királyi kertbe ment.

DÁVID Letépte a legszebb rózsát,
s perdült egyet a sarkán.

KIRÁLYLÁNY Bújj elő, bújj elő,
látlak kiskondás, hínárok között
a tóban.

KISKONDÁS Jól van, hát végem van!
Már az enyém a századik karó.
Édesanyám,
jól esne egy pohár savó!
Galambok rejtettek nap mögé,
róka fűrt Belzebub patája elé,
halacska nyomta fejemet iszapba,
de ez a lány álarcom mindig lekapta.
Nincs a világnak olyan kalapja
amelyek alatt ezek a szemek
valahogy meg ne leljenek!

KIRÁLYLÁNY Nap színe-fonákja kötényem.
Engedd, hogy én rejtselek!
Ne bújj földodúba,
inkább fuss velem valahova...

KISKONDÁS Hát nem húzatsz karóba?!

KIRÁLYLÁNY Pörögtem eleget utánad,
ha akarod, pörgök még vagy
hármát,
de tovább ne faggass,
különben bújhatsz megint,
s én nem lellek
se bent, se kint!

DÁVID Hát értem én, hát értem én!
Itt egy Leány!
Ott egy Legény!

(Hatalmas mulatozás, tánc)

VÉGE

Örkényeskedünk

(projektbeszámoló GBCS-IKT- 2018-2019)

Körömi Gábor

A csoport

Hol volt, hol nem volt, a nagy csepeli lakótelep közepében volt egyszer egy iskola. Ebben az iskolában működött az alapfokú művészeti iskola. Jártak ide olyan gyerekek, akik harmadik éve kitartóan és meglehetősen rendszerességgel előadásokat hoztak létre. Igaz, ez a csoport előtte is működött, de valahogy nem találták a hangot, vagy nem voltak elég elkötelezettek, vagy csak egyszerűen a vezetőjüknek nem volt annyi ideje, hogy a produkcióba fordulás idején elég energiát fektessen a csoportba. Mindenesetre tavaly, tavalyelőtt és azelőtt ez a csoport jól működött és arra gondoltam, hogy érdemes leírnom a tavalyi előadásunk történetét, hátha valaki kedvet és ötletet kap belőle hasonló projektekhez.

Október 23.

2018-ban az október 23-át nem nekem osztották ki, de én vállaltam el. Arra gondoltam, hogy ha már van a csoport, akkor jó lehetőség az év eleji összekovácsolódásra az ünnepi műsor. Ötödiktől kilencedik osztályig jöttek a gyerekek, idén meglepően sok új gondolta úgy, hogy bekapcsolódik a drámacsoport életébe. 1956-os műsort többször rendeztem már – az iskola épp aktuális osztályával. Most viszont a délutáni csoportfoglalkozásokon tudtunk próbálni és nem magyaróráról vagy testnevelésről kellett elkéregtenünk a gyerekeket, hogy az előttünk álló két-három hétben kitaláljuk és begyakoroljuk a műsort. Most erre ott voltak a délutáni alkalmak, igaz, az időnk nem volt több, mert a szeptember mindig a csoportszervezéssel telik, s valamikor október elejére derül ki, hogy kikre számíthatunk. Ezzel a csoporttal kezdtem gondolkodni azon, hogy mit is adhatnánk elő. Nagyon szeretem az *Egy mondat a zsarnokságról* című Illyés Gyula verset, arra gondoltam, hogy ezt lehetne valahogy felosztva előadni. A bevezető beszélgetésben szeptember végén meg is kérdeztem a csoport éppen jelenlévő tagjait, hogy mit tudtok október 23-ról? Bizonytalan válaszok érkeztek, gyanakodva méregettek. Ugye nem vállaltam el a műsort? Vagy megint előbújt belőlem a történet? Aztán az egyik gyermeknek fény gyúlt a szemében: „Igen, igen, emlékszem, ahol az oroszok kivégezték a tábornokokat!” A többiek óvatossággal elkezdtek bólogatni, így megállapítottam, hogy hiába a sok-sok iskolai ünnepség, az aradi vértanúk teljesen összerosódtak a száz évvel későbbi forradalommal. Az elkövetkező két órában megnéztük a Szabadság, szerelem című filmet, meg-megállva. Fekete autó – magyarázat. Kínvallatás – magyarázat. Ötvenes évek –